

Položaj žene v različnih oblikah družine.

Spisal R. Perušek.

Kulturna zgodovina ima nalogo, opisavati prirodni razvitek društvenega ali socialnega življenja, kakor se nam javlja v gmotnem ali materialnem, posebno pa še v duševnem ali moralnem oziru. V starejših časih se je negovala samo državna zgodovina, ki je naglašala v preveliki meri vplivnost poedinih oseb na usodo narodov in celo na intimne razmere v življenju naroda. Temu se ni čuditi. V starih časih so tako poedine imenitne osebe, vladarji in vojskovodje, same popisavale svoja dela ter so najsilneje vplivale na zgodopisce, ki so v njih zmislju, po njih naročilu in pod njih nadzorstvom opisavali dogodke tako, da se je posebno kazala osebnost teh imenitnikov, dočim je množica naroda igrala vlogo nesamostojne mase brez lastne volje in lastnega značaja in je namesto nje mislila in delala le vlada. Narodi, ki so na zelo nizki stopnji kulture, so sicer res igrača v rokah duševno daleč nadkriljujočega jih mogotca; ali to velja samo za dobo najnižjega kulturnega stanja. Kadar pa se začenjajo narodi sami kretati in kadar začenjajo narodi sami upravljati s svojo usodo, tedaj se kaže jasno, da so tudi oni mogotci in vladarji, ki igrajo vodilno vlogo, le otroci svoje dobe in da so njih dela bila mogoča samo kot posledica prirodne evolucije. Kdor hoče torej poznati prave vzroke zgodovinskih dogodkov, ta ne sme uvaževati samo onih pisanih ali umetniških spomenikov, ki so spojeni z izvestnimi osebnimi interesi, nego se mora vglobiti v celokupno socialno življenje, način stanovanja, hranjenja, v običaje in navade, pravne nazore, vero in praznoverje itd. Le tako najdemo ključ, ki nam otvori hram pravega spoznanja, v katerem izvemo, kaj je bilo vzrok zgodovinskih dogodkov. To nalogo vrši kulturna zgodovina, ki se nanaša ali na zgodovino vsega človeškega razvitka od najstarejših dob, ali pa na kulturne razmere poedinih narodov, stanov daljše ali krajše določene dobe. Nas bodo zanimali samo rezultati one kulturne zgodovine, ki proučava razvoj prvotne kulture, kakor je ohranjena v pismenih in umetnih spomenikih starodavnosti in kakor jo vidimo še dandanes pri narodih najnižje kulture, pri necivilizovanih divjakih in poludivjakih.

Človek v prvotnem stanu se je zelo razlikoval od sedanjega človeka. Kar je človek danes, to je postal večinoma le po ogromnem

svojem delu. Ako primerjamo človeka z živaljo, se skoro prepričamo, da so njegove telesne moči mnogo slabše in skromnejše; zato pa so sposobnosti človeka mnogo prožnejše, to se pravi, človek je bil mnogo sposobnejši, boriti se proti sovražnim vplivom prirode. Nobena žival, ki je vzrasla pod vročim nebom, ni mogla preživeti ledene dobe, nego je poginila; enako se pa tudi nobena žival severnih krajev ni mogla prilagoditi toplejšemu podnebjju, nego ena in druga je podlegla promeni in izumrla; človek pa se je prilagodil vsakemu podnebjju in pripadniki njegove vrste žive v najbolj vročih, pa tudi v najmrzlejših pokrajinah zemlje; fosilnega človeka pa, t. j. človeka iz kake prejšnje dobe zemeljskega življenja, niso še nikjer zasledili. Ta prožnost človeških sposobnosti ga je delala sposobnega, da se je vzpenjal vedno više; ker se je vežbal z vedno težavnejšimi nalogami, ojačal se mu je um in z umstvenim naporom je premagal vse sovraštvo prirodnih sil, s katerimi v boju je propadlo toliko živali.

Povod človeškemu delu je bila skrb za življenje. Mi si ne smemo misliti, da je človek popreje pomišljal, kak namen da ima njegovo delo. Predno so bile njegove duševne sile tako jake, da bi bil mogel proračunati uspeh in posledice svojega delovanja, je instinktivno delal, ker ga je v to silila skrb za življenje. Priroda sama je priredila skrb za življenske potrebe kot ono gibalno, ki dela vez med materjo in detetom; skrb za življenske potrebe je naučila človeka pridelavati in pripravljati hrano, izdelavati orodje in orožje, braniti se proti nepogodnostim prirodnim z obleko in stanovanjem. Ista skrb za življenje je človeka privedla do socialne ali društvene organizacije, ista ga je naučila uporabljati občilo jezika. Skrb za življenje ga je dovedla do ustanovitve in do pojma posesti, miru, pravice. Ista skrb za življenje pa ga je tudi učila premišljati o vzrokih prirodnih prikazni ter si ustvarjati pojme o prekonaravnih bitjih ter ustanavljati verske obrede. Kdorkoli je vršil tako delo, je bistril svoj um, in ta um je podedoval njegov potomec ter ga z novim naporom jačil in ostril.

Tako se je razvila g motna kultura, ki se začinja s skrbjo za vsakdanji kruh; tako se je pa razvila tudi socialna organizacija, ki je utrdila in oplemenila odnošaje ljudi med seboj. Tako je slednjič se razvila čisto duševna kultura, ki se izraža v jeziku, veri in mitologiji.

Mi se hočemo pečati z razvitkom društvenih oblik. Vse društvene oblike, od najnižje do najvišje, od društva matere in otrok

in jih lahko razdelimo v tri skupine. Prva skupina so tisti, ki so v družini, ki je sestavljena iz obeh spolov, vendar so v njej ženske v položaju, ki ni enak položaju moških. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški.

Druga skupina so tisti, ki so v družini, ki je sestavljena iz obeh spolov, vendar so v njej ženske v položaju, ki ni enak položaju moških. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški.

Tretja skupina so tisti, ki so v družini, ki je sestavljena iz obeh spolov, vendar so v njej ženske v položaju, ki ni enak položaju moških. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški.

Četrti del razprave se ukvarja s položajem ženske v družini, ki je sestavljena iz obeh spolov, vendar so v njej ženske v položaju, ki ni enak položaju moških. To so družine, v katerih ženske opravljajo domače in gospodarske zadeve, vendar ne imajo enakopravnih pravic kot moški.

ki je skrbela za rastlinsko hrano, in to nam pričajo še dandanes divji in poludivji narodi. Seveda dandanes noben narod ni tako surov, da bi bila njegova edina skrb samo iskanje hrane. Nego žena je povsod našla sredstev, da te hrane ne išče tam, kjer bi jo morebiti slučajno našla, nego da jo na izvestnem mestu vedno dobiva, t. j. njen posel je bilo poljedelstvo, čeprav še tako primitivno. Tako živi n. pr. v južnoiztočni Sahari pleme „Tubu-Rešade“, t. j. „v pečinah stanujoči Tubovi“. Njih slaščice so posušeno meso kake kamele ali koze in pa datelji, ki rastejo v dolini „Bardai“. Kar sicer še uživajo, to pripravljajo vedno le žene; one namreč nabirajo sad domače palme, katere skorjasto lupino zauživajo, in pa z neznanim trdom zrna neke divje trave (*panicum turgidum*), ki je podobna našemu prosu. Druga naloga žene je bila, da ni samo pobirala zrelega zrnja, katero ji je ponujala природа sama od sebe, nego da ga je nekaj prihranjevala za poznejše čase, pozneje pa celo nekaj semena sejala za žetev v prihodnjem letu. Žena je torej pobirala zrnje za vsakdanjo hrano, ga hranila za poznejše čase ter skrbela, da je zrnje zopet drugo leto obrodilo sad.

Ker so žene nabirale zrnje rastlin, je najverjetnejše, da so one opazile, da zraste iz zrna, ki pade na zemljo, zopet klas, ki nosi mnogoter sad. Tako so iznašle žene poljedelstvo, ki je ostalo njim področje. Vprašalo bi se lahko: zakaj pa one žene tubovske še dandanes niso prišle do tega, da bi sejale seme one rastline, katere zrnje jim služi v hrano? Tu lahko odgovorimo, da je narava sama skrbela, da ostane v onem kamenitem zemljišču zadosti nepobranega klasovja, ki potem posuje zrelo zrnje ter se samo ob sebi plodi; sicer pa bi bilo tudi težko najti pravega mesta za sejanje semena na onih kamenitih tleh, in zato je bila skrb za življenje vzrok, da se niso tubovske žene lotile poljedelstva, ki je odvisno ne samo od rastlin, nego tudi od primerne zemljišča. Ta skrb za rastlinsko hrano je vzbudila v ženah varčnost, enakomerno delavnost in skrbnost, ki gleda v bodočnost. Nasproti pa je bila človeku živalska hrana od nekdanj potrebna v svrhu, da se ž njo včas okrepi in posladi. V tem oziru razen maček, t. j. divjih živali iz mačkovega plemena, ni nobene zveri, ki ne bi včas zauživala tudi rastlinske hrane, in nobenega glodalca, ki ne bi včas zaželel mesa in krvi. Primerno svoji naravi je mož, kateremu je od prirode poklonjena večja žilavost in iznajdljivost, zato pa večja lahkomišelnost in manjša vztrajnost pri delu, obračal svojo pozornost na slastne mesene oblizke, katerih si je pridobival z večjimi napori, ki so posledica večje moči in večjega

poguma njegovega, nego jih ima žena. Pri tem pa spočetka ni skrbel za to, da bi si od obilice kaj prihranil, nego lehkomišlno je trošil pridobljeni plen, dokler ni tudi njega pomanjkanje prisililo, krotiti in udomačevati si živali, od katerih so dobivali mleko in meso. Nabiranje semena in sejanje semena je bil torej posel žene; mož pa, ki si je izbral po svojih sposobnostih boj z živalmi, se ni mogel pečati s takimi malenkostmi. Tako je bil torej posel porazdeljen med moža in ženo in vse iznajdbe, katere je izvršila žena v svojem področju, so pomnoževale njeno delo. Zato je bil posel žene tudi mletev, potem ko so izumili način, mekšati žitno zrnje med dvema kamenoma. Seveda, ko so postale družine vsled napredujoče kulture imovitejše, je prešlo to delo od žene na sužnje, na živali (osle) in vodne sile; v siromašnih družinah pa so to delo opravljale še vedno žene. — Tudi obdelovanje njive je bilo žensko delo potem, ko so iznašli ljudje motiko in plug. Z motiko še dandanes pri mnogih afričanskih narodih obdelujejo polje izključno žene. Sploh lahko trdimo, da je „motika“ orodje žene pri obdelovanju v tropskih deželah in pri nomadskih narodih, „plug“ pa je orodje možko pri stalno naseljenih narodih. Kako smatrajo primitivni narodi poljsko delo za žensko nalogo, se razvidi iz fakta, da so severnoiztočni Indijanci, ko so spoznali, da jih utegnejo ugonobiti belokožci, sklenili skupen odpor ter v to svrhu imenovali pleme delawarsko za svojo „ženo“ in dejali: „Delawarci, mi vam izročamo turščični storž in motiko“. S tem so hoteli reči, da naj Delawarci prevzamejo vlogo žene ter obdelujejo polje, sami pa hočejo vršiti svojo, možem pristojajočo nalogo, namreč boj s sovražniki. — Enako nas spominja te ženske zadače običaj, da dajejo roditelji neveste „kruha“ kot ženitvanski dar, roditelji mladeniča pa „mesa“.

Seveda si ne smemo misliti, da je bila različna hrana takoj od početka za oba spola različna. Dokler so se morali ljudje zadovoljevati s tem, kar se je dalo živalske hrane z roko zgrabiti in užugati, sta se mož in žena enako hranila. Ko pa je orodje — kamen in palica — postalo v rokah moževih orožje, narobe pa prvotno orožje v rokah ženinih orodje, tedaj se je jelo cepiti poprej skupno delo. Žena se je tedaj poprijela poljskega obdelovanja z orodjem, mož pa se je loteval z orožjem vedno večjih in silnejših nalog. V tem poslu se žena ni mogla kosati z možem; ne morebiti, ker je bila telesno preslaba, nego zato, ker je morala po več let dojiti svoje dete ter ga s seboj nositi. S takim bremenom se ni mogla spuščati v boj z divjimi zvermi. Tak posel je zahteval skupno de-

lovanje mož; žene pa so bile od njega izključene, ker so morale čuvati svojo deco. Ker je torej žena skrbela za živež, katerega dobavljanje ni bilo spojeno z nobeno nevarnostjo, zato se je ne samo materam določilo to delo, nego tudi ženam sploh, četudi niso imele otrok, da bi jih dojile in nosile. Kakor je bila taka ločitev spolov za različno delo prirodna, ravno tako prirodno pa je bilo, da je zapadel sramoti oni moški, ki je ostal doma, kadar je bilo treba na lov ali v bran proti divjim zverinam ali sovražnim ljudem. Na ta način se je razdelilo delo med oba spola; za vršenje tega dela pa je bilo potrebno združevanje moških in ženskih posebej. Kjer je bil lov le skromen, n. pr. na otokih oceanskih, tam so se hranili z mesom edino le možje, za žene pa je bilo meso nedotakljivo „tabu“; v severni Ameriki pa je bilo mesa na preostajanje in tam je prinašal mož mesa domov v zameno za brašno, katero mu je dajala žena, kadar je šel na lov.

Ko so se naučili ljudje sušiti meso velikih živali, da jim je služilo za hrano, tedaj je bilo treba to posušeno meso, predno ga je bilo moči sezvečiti, s kameni stolči, da je postalo laže užitno, in tudi ta posel se je poveril ženam. (Dalje prih.)

Pod Turnom.

V oblakih se smeje lunica,
pred mano vodnjak šumi,
a moja duša žalostna
tja daleč za gore hiti . . .

Tam za gorami, za daljnimi
ostala je moja mladost,
odšel sem, zapustil sem rodni krov,
umrla je moja mladost.

Tam za gorami, za daljnimi
ostavil sem ljubo svojo,
tam za gorami, za daljnimi
solzi se nocoj ji oko.

V oblakih se smeje lunica,
pred mano vodnjak šumi,
a moja duša žalostna
tja daleč za gore hiti! . . .

Mladen Mladenov.

Položaj žene v različnih oblikah družine.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

ako važen kulturni napredek je bila uporaba ognja. Kako so ljudje prišli do uporabe ognja, ni naša naloga razpravljati; konstatirati pa moramo, da je bil ogenj velike važnosti, ker je bil po noči obramba proti divjim zverem in sovražnikom pa tudi proti zlim duhovom, ki se klatijo po noči okoli človeka; saj pri luči se nikdar ne prikazujejo duhovi. Zato je prvotni človek smatral ogenj za božanstveno stvar, ki jo je treba skrbno čuvati. Čeprav torej ni nikakor težavno, napraviti ogenj s kresanjem ali z drgnjenjem dveh suhih kosov lesa ali z vrtanjem, so vendar prvotni rodovi vsega človeštva silno gledali na to, da ogenj ne ugasne. Kjerkoli plapola ogenj, tamkaj je prvi začetek naselbine, kjer živi zbor ljudi, katere je zvezala ali spolna nagnjenost ali pa skupna kri, tu vlada mati, gospodujoča žena. Mož mora na lov, žena pa vzdržuje z otroki ogenj, ki čuva pred divjimi zvermi in duhovi in ki ogreva zmrzle, utrujene ude vrnivših se mož. Ta prva stopnja človeškega selišča in njegove trajnosti je po narodi skrb žene. Delo in veljava žene sta enakomerno rasli z uvedanjem ognjišča. Ogenj na ognjišču pa je treba čuvati, ker je njegova korist v kulturnem napredku bila očitna in se je smatral za božji dar. — Kakor žena kot čuvarica domačega ognjišča, so čuvala vestalske device pri Rimljanih večni ogenj kot simbol državne združbe in večna luč v naših cerkvah je isto tako spomin na domače ognjišče, ki zbira vse istovernike. Ogenj je bil simbol združenja. Rimski rek „aqua et igni interdicere“ pomenja: komu porabo ognja in vode prepovedati, t. j. iz dežele ga izgnati. —

Ko si je človek poleg ognja pripravil tudi glinasto posodo, domislil se je tudi kuhanja. Tudi ta gospodarski napredek se je izvršil v področju žene. Kuhanje je bila odslej naloga žene, mož pa je imel od tega korist. Nedvojbeno je iznajdba kuhanja premenila rastlinsko hrano in ugodno delovala na gojitev rastlin, obenem pa zadala in naprtila ženi novo breme. S tem pa je končana vrsta ženskih pridobitev v kulturnem napredku; vse ostale pridobitve so osnovane na širši organizaciji, kateri je stopil na čelo mož. V kategorijo teh poznejših pridobitev spadajo iznajdba užitkov

(medice, piva, vina, tobaka itd.), udomačenje živali, pridobivanje maščob (olja, masla), iznajdba obleke. — Lovci so se najpreje oblačili v posušene kože, iz katerih so na različne načine odpravili maščobo in mezdro; pri tem poslu so pomagale ženske možem in pri Eskimovcih so znale ženske na sedem načinov strojiti kože in krzna. — Pletenje jerbasov iz drobnega protja je dalo tudi povod „tканju“, ki se še dandanes pri nekaterih črncih vrši brez statev, s samo roko. Snovalnica ali čolnič ni nič drugega kot uporaba šila in igle pri tkanju. — Izdelovanje tkanin je bilo mogoče le potem, ko so ljudje spoznali gradivo, iz katerega se dajo napravljati. To gradivo dajejo razne rastline (kokos, papirus in konoplja), ali pa živali (volno). Kako se je jela izdelovati volna v razne tkanine, je dosedaj celo neznano; pač pa vemo, da je izdelovanje platna ženski posel. Edino pri starih Egipčanih so, kakor pripoveduje Herodot, tkali možje, drugod pa povsodi žene. Vzrok, da je bilo v tej stvari pri starih Egipčanih drugače nego pri vseh drugih narodih, je menda ta, da so bili prvotni prebivalci, možje in žene, v Egiptu poljedelci ter da jih je potem podjarmil narod, ki je edini imel živali, od katerih se dobiva volna. Pri drugih narodih so žene spočetka izdelavale lan in konopljo samo zase in šele pozneje so jeli možki se oblačiti tudi v platno. Evropski Grki starega veka so smatrali platneno obleko za mehkužno ter so rajši nosili volneno. —

Moške pridobitve so v materialni kulturi človeštva tudi uporaba kovin, trgovstvo in brodarstvo.

Da je sodelovanje žene bilo važno in pretežno pri uvedbi krasil in da je še dandanes v tej stvari delovanje žene pretežno, mi menda ni treba dokazovati. To se razvidi tudi iz tega, da obešajo žene kot konservativnejši del človeštva celo pri nas nakite na golo telo, dočim so opustili možki ta starejši način kitenja, ki rabi še necivilizovanim narodom. Žene si še sedaj rade rdečijo in belijo lica, polagajo na obraz lepotila, obešajo v ušesa uhanе ter kitijo prste in roke in vrat z različnimi okraski, si pletejo umetno lase itd.

Kakor je bila skrb žene čuvati ogenj, tako je bila tudi njena skrb zidati stanovanja in tudi tu je treba konstatirati veliko udeležbo žene pri kulturnem delu. Prva graditeljka je bila žena; v njeno področje je spadala hiša. To nam svedoči še dandanašnji običaj pri Eskimovcih. Septembra meseca začenja Eskimovka graditi nestalno hišo iz kamenitih ograj, ki jih zamaže z zemljo in rušami, pokrije pa z lesom, katerega je priplavilo morje, in po vrhu lesa naloži rese in ruše. Po leti pa napravijo šatore iz razobešenih kož. Tudi

šatore gradi žena, in kadar nosijo kamenje, da bi se jim hrbtenjača zlomila, gledajo jih možje povsem hladno, piše neki potnik, ki je posetil Eskimovce. —

Tako je torej mati razvila siromašnejše, ali sigurnejše pridobivanje rastlinske hrane. Mož pa je šel s svojim nespretnim orožjem na lov. Mati z otrokom ni mogla iskati nevarnosti, mož pa je ugodil svojim željam, izpostavljač se nevarnosti. Mati je čuvala ogenj in hišo, ona je postala čuvarica ognjišča in utemeljiteljica hiše ter središče vsega stremljenja po stalnosti; mož pa je blodil nestalno za divjačino. V tej borbi pa so se ojačile njegove moči; izboljšal si je tudi svoje orožje ter se je zavedel svoje pretežnosti. Tako je stopal dalje. Naučil se je krotiti živali ter jih gojiti, da se jih more poslužiti, kadar ga je volja. Sila, s katero je odbijal vse napade od svojih živali, je vzbudila v njem pojem „lastnine in svojine“. Ta misel gospostva ga je pobudila, da si je ustvaril novo, jačjo in trajnejšo organizacijo. On, kot gospodar hiše, si je podvrigel žene in otroke ter utemeljil novo obliko družine, ki se ne naslanja na materinsko pravico, nego na očetovsko pravico, ali bolje rečeno, gospodarsko. V tej veliki družini so mu bili vsi podložni, ne samo žena in deca, nego tudi vsi oni, katere si je v boju podvrigel ter pridobil kot delavne sile. Očetovska pravica, po kateri je vladal „očak“ v družini, ni bila utemeljena v sorodniškem razmerju. Rimljani so jo imenovali „familia“. In Slovenci imenujejo „družino“ ne samo krvne sorodnike nego vse one, ki delajo skupno ter se pokoravajo „očetu“, ki pa nima tega imena zaradi krvne zveze s člani družine, nego se imenuje tako kot načelnik in gospodar te družbe. Šele pozneje se je razvil ter dobil večjo veljavo nazor, da je oče naproti detetu svojemu v istem razmerju kakor mati; šele mnogo pozneje se je razvilo v očetu ono čuvstvo do svojih otrok, katero je bila priroda v materi mnogo preje vzbudila in vzgojila. To razmerje najožjih členov, ki so si v genealoški zvezi, je novejša mnogo mlajša oblika družine pod očetovsko oblastjo. Prvotno je bila družina pod očetovsko oblastjo sestavljena iz več družin mlajše oblike, ali te družine niso bile ravnopravne, nego stara družina si je prihranila vse pravice in nositelj je bil teh pravic „očak“ ali „patrijarh“. Na tem temelju stare družine pod očakovsko oblastjo, ki ni obsegala samo neposrednih potomcev, nego v kateri so bili vsi podložniki skupaj družina ter vsi skupaj posest neomejenega, absolutnega očaka, so se razvile poznejše človeške organizacije, in tudi sicer tako velikanskega pomena, kakršne so n. pr. azijske države in rusko

cesarstvo. Na ta način se je najenostavnejša organizacija razširila preko neizmernih zemljišč. A da je mogel vladati vsem oddaljenim članom svoje družine, zato si je postavil očak namestnike, ki so poslušali, govorili in delali, kamor ni moglo segati uho, oko in roka očakova, v njegovem imenu. Karkoli se je godilo v takih organizacijah, to se je godilo v imenu očetovske oblasti; vsi vplivni ljudje so bili samo orodje njegove volje. Njegove razsodbe niso bile vezane na določena pravila, vsaka naredba očakova je bila zakon; očak je bil slednjič živa posoda enotnega silnega pradedovskega duha in tako nekak pozemeljski bog. V njegovih rokah je bila spojena vladarska, sodniška in svečeniška sila. Vsa država je bila imovina očakova, s katero je upravljal, kakor se je njemu ljubilo. Iz te organizacije pa so se sčasoma zasnovale različne druge s tem, da se je očaku priznalo nekako božansko obožavanje, dočim so njegovo posvetno oblast si prisvojili njegovi namestniki. Tako je v Tibetu „Dalai lama“ samo obožavano bitje, nedotakljivo, a vlado imajo v rokah duhovniki. Tako so bili pri Merovingih poleg kraljev njih majordomi, ki so imeli vso posvetno oblast; tako je bil v Japanu poleg cesarja (Mikada) njegov „sjógun“ ali „tajkun“. Pri drugih narodih je ostala kralju samo še svečeniška oblast in zato so nazivali Atenjani svojega uradnika, ki je imel verske stvari upravljati, „kralja“ (*θερον βασιλεύς*) in Rimljani so imeli svojega „rex sacrificulus“, ko že davnaj ni bilo več absolutnega kralja.

Ko so se narodi stalno naselili, se je razvila pri njih druga organizacija. Smatrali niso več soseda za sovražnika, nego izkušali so se dogovoriti, da so razne družine občevale med seboj. Načelniki različnih rodov in so se domenili med seboj o miru, ki naj bi čuval osebe in imetek. Med predmete, katere so si ob stari organizaciji posamezne družine siloma otimale, so bile tudi ženske; sedaj je stopilo na mesto otmice (t. j. silne odvedbe) zamenjavanje ali kup (*commercium in connubium*). Dočim je bil ob stari organizaciji ves imetek lastnina očaka, se je sedaj razvil pojem zasebnega imetka. Nihče se sedaj ni smel vtikati v last drugega, ker je njegov imetek čuvalo novo sodišče, izbrano iz poglavarjev podedinih družin. To je bilo „starejšinstvo“, ki ga nahajamo pri Rimljanih pod slavnoznanim imenom „senatus“. —

Iz te organizacije se je razvilo ali ustavno kraljestvo, ker so različne družine želele, da bi se njih edinstvo sankcioniralo s častljivo starodavno avtoriteto. Ta monarhija je bila ali tako ustrojena, da so si načelniki družin izbirali kralja, ali pa se je določilo, da

naj postane ta čast dedna. — Drugo pa je zopet v kakem razmerju so bile odslej ona družina, iz katere so se izbirali ali po dednem pravu si nasledovali vladarji, in pa ostale rodbine. To je bilo zavisno od pojma, katerega je imela „posest“ tedaj, ko si je prisvojila ena družina vladarsko oblast. Ako je bilo zemljišče pred uzurpacijo nedeljena posest stare družine, potem si je prilastila vladarska družina vso posesi in ostali ljudje, četudi so bili nekdanj v rodbinski zvezi z vladajočo novo družino, so ostali brez posesti in so bili torej „hlapci“; gospodarska družina si je prisvajala vso kazensko pravico, in to so potem, kakor tudi zemljišča, poklanjali svojim zaslužnim pomagačem, ki so postali njihov vazali in fevdalci (to je fevdalizem srednjega veka).

Najnovejša oblika društvene organizacije pa je organizacija v novem svetu, kjer so se poizgubili vsi ostanki stare oblike, ki se nahajajo še v Evropi. V teh organizacijah ni nobene izvoljene družine s posebnimi pravicami; niti se ne smatra vladar za posvečeno osebo niti ni znano tlačanstvo in suženjstvo, ki cvete v tej ali onej obliki še v večini evropskih držav. —

Sedaj se hočemo ozreti na najstarejšo obliko družine. Da bi bili kdaj ljudje tudi na najnižji stopnji človeške izobrazbe živeli brez vsake društvene organizacije, ne moremo trditi. Vsaj nas ne upravičuje nobena zgodovinska činjenica sklepati kaj takega in tudi dandanašnje razmere pri najmanj kulturnih narodih niso take, da bi smeli sklepati o kakšni dobi, ko so bili ljudje čisto brez vsake organizacije. Še celo živali so društveno organizirane. Tu seveda ne mislimo onih društev, katera snujejo živali najnižje vrste in ki niso drugega kot kup individuvov na enem mestu. Živali, kakor n. pr. ribe in amfibije, ki takoj, ko se iz jajca izležejo, najdejo same svojo hrano ter so zaradi velike množine varne pred pogubo, ne snujejo nobenih organskih zvez. Pač pa se nam kažejo pri različnih nižjih živalih tako čudovite organizacije, da moramo strmeti, ako jih поблиže pregledamo, n. pr. pri čebelah in pri mravljah. V sredini teh organizacij pa je vselej skrbnik za življenje žensko bitje, in sicer matica. Moške živali v teh organizacijah igrajo čisto podrejeno ulogo. Vse skrb za hrano in za naraščaj imajo ženske čebele in mravlje. Matica je osnovateljica čebelske ali mraveljske države, za hrano in za stan ter za vzgojo mladine pa skrbe vse ženske živali istega roja.

Pri višjih živalih pa je zopet mati središče omejene organizacijske skupine, ki pa ni tako trajna, kakor je organizacija čebel ali

mravelj. Mlade srne žive v družbi svoje matere, dokler niso sposobne iskati si same svoje hrane. Ali te živali poznajo poleg družbinske organizacije z materjo na čelu tudi še družbinsko organizacijo, ki nima namena samo vzrediti mladičev, nego skrbeti za varnost starcev pri njih podjetjih. Take skupine pa so pod vodstvom najmočnejše moške živali, n. pr. jelena, smjaka itd. Pri zvereh pa so take organizacije, posebno pri slabejših živalih, n. pr. afričanskih hijenah, v navadi. Ta dva principa organizacije pa se lahko tudi kombinujeta. Pri nekaterih živalih se ločijo vse moške živali od ženskih in mladičev; pri drugih skrbi tudi moška žival za hrano in vzgojo mladičev, kakor n. pr. pri pticah, kjer često valita samec in samica, ali pri zvereh, kjer skrbi samec vsaj za hrano mladičev. Ti primeri iz živalstva nam kažejo, da je skrb za mladiče, instinkt lastne ohranitve povod, da se celo brezpametne živali družijo v organizovane družbe.

Ker je človeško dete bolj nego katerokoli živalsko nespretno ter potrebuje pomoči, zato je ta slabost deteta, ki si ne ve pomagati, vzrok onih intimnih odnošajev med materjo in detetom; kajti samo mati je sposobna rediti in vzgojiti svoje dete. Zato pa je na tej stopnji prvotne organizacije mož ne samo ne prirejen, nego podrejen član. Še dandanes so Eskimovci narod, ki ne pozna poljedelstva in kjer nimajo nobenih sredstev, da bi nadomestili pri detetu v nežni dobi materinsko hrano. Ker ne prenaša deteta želodec mastnega mesa tulenjev ali morskih psov in ker nimajo za materinsko mleko nadomestila, zato prenašajo matere vedno svojo deco s seboj celo pri delu ter jo doje tri do štiri leta. Ker pa so v takih razmerah v pradobi vsi ljudje živeli, zato si moramo misliti, da je bila taka hranitev pri prvotnih ljudeh splošno navadna. Ako je moral tak otrok mesto odstopiti drugemu mlajšemu bratcu ali sestrici, še predno je bil sposoben njegov želodec prebavljati hrano odraslih, je često podlegel tej nepriliki in poginil. Zato so si izkušali ljudje življenje olajšati s tem, da so deco svojo ubijali, navada, ki še zdaj živi pri nekaterih divjih narodih in ki je celo v civilizovani Evropi prestala šele v dobi rimskih cesarjev, ko je krščanstvo prišlo do veljave. Vendar pa je priroda skrbela, da je vsadila materi ljubezen do deteta tako, da se žrtvuje mati za dete. Da se je to omogočilo, to je, da materi ni bilo treba odstaviti pred časom deteta zaradi drugega deteta ter ga tako izpostaviti preteči smrti, morala se je žrtvovati svojemu detetu ter se vzdržati toliko časa obččenja z možem, dokler si ni moglo dete samo iskati hrane ter se čuvati. Samo materinska ljubezen je bila dovolj jaka prenašati tako žrtev in samo ona je bila

sposobna utemeljiti trajno družinsko zvezo med materjo in detetom, ker oče se ni čutil prisiljenega prinašati isto žrtev kakor mati. —

Ker je mati hranila in negovala nerazmerno dalje časa svojo deco negoli katerakoli žival, zato ni mogla nikdar pozabiti vseh žrtev in vse ljubezni, katero je izkazala deci: dete ji je bilo del telesa in duše. Pa tudi dete, ki je vzraslo ob neposredni negi materini do one dobe, ko je moglo spoznati materino ljubezen in svojo odvisnost od nje, je moralo čutiti hvaležnost ter ji vračati ljubezen. Zato je tudi divjakom ime in spomin na mater globoko v srce vtisnjen in čim priprostejše so razmere, tem globokejši je spomin.

V tej organizaciji je bila mati vzdrževaljica mirujočega, stalnega elementa; mož pa je bil nestalen. To nasprotstvo v fizioloških svojstvih izkušajo dandanes izbrisati; ali ona stara doba ni poznala drugega kot nasprotstvo, ki je bilo tem jačje, ker se žena ni mogla udeleževati pridobivanja one hrane, ki je silila moža svojo željo za mesom zadovoljiti z lovom. Ona se je morala zadovoljiti z rastlinsko hrano, do katere se je mogla veliko lažje dokopati.

To razliko med materinsko družbo in med moško zvezo, ki se je vršila z namenom, da se olajša lov na divje zveri, potrjuje tudi prvotni nazor o sorodstvu. Znak sorodstva je bila izključno enakost krvi. Prvotni človek je poznal samo krvno zvezo s svojo materjo in zato je tudi smatral edino razmerje svoje do matere in njenih sokravnikov za sorodstvo. Tudi moški so se vezali med seboj v družbe zaradi lova, ali te družbe niso bile osnovane na principu sorodnosti, ker si tedanji ljudje niso mogli misliti rodu brez ženskega bitja kot posrednika. Zveza matere in otroka je bila torej ona klica, iz katere se je razvila družinska organizacija. Ta organizacija je dandanes le zelo redka prikazen pri nekaterih plemenih nizke kulture, tem češče pa jo srečavamo v običajih in navadah, v zgodovini in pripovedki ter v mitologiji.

(Dalje prih.)

Spomladi.

Črez poljane pripihljali
meñki so vetrovi;
željno so jih že čakali
majevi cvetovi.

Koprneče so vzdrhtele
v gaju cvetke zale,
lilije nedolžnobele
ž njim so šepetale . .

Budislav.

Položaj žene v različnih oblikah družine.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

no sorodstvo, ki je osnovano na posredovanju materinskem, imenujemo materinsko nasledstvo in vse pravne pojme, ki so izvedeni iz tega razmerja, materinsko pravo. Ako torej pravimo, da je v pradobi človeštva vladalo materinsko pravo, hočemo s tem reči, da je bilo razmerje članov družinskih do matere mero-dajno za vse tedanje družinske pravice. Ali je imela družinska mati tudi kako gospostvo nad možem in je li bil njen položaj sploh spojen s kakim gospostvom, to se ne da splošno trditi, nego je odvisno od posameznega slučaja. Tudi v materinski organizaciji si mislimo lahko različne stopnje organizacijske. Mati je bila lahko gospodarica, čije edino bogastvo je bilo dete v naročju, ona pa je lahko gospodarila nad sinovi in hčerami in njo so potem spoštovali tudi možje, ki so se zanimali za njene hčere. — Žena se ni mogla udeleževati nestalnega in nemirnega življenja mož, ker je morala skrbeti za deco; zato se je ogibala nevarnosti, boja z živalmi, ona je prva zgradila kočo, ki je čuvala deco mraza in prepaha; žena je čuvala ogenj na ognjišču, ona je bila torej začetnica stalnega naseljevanja. Kot gospodarica ognjišča je pa tudi hranila in delila jed, ki jo je pripravljala, in še dandanes kraljuje žena v kuhinji; ona je mlela zrnje, ki ga je nabirala v okolici ter ga sejala; skratka — ona je postala mati skrbne pridnosti in poljedelstva. — V njenem stanu je ostajala njena deca: dečki, dokler niso bili godni, udeleževati se moških nevarnosti, deklice za vse čase. Le-te so pomagale materi ter so rano same prihajale v priliko, vršiti dolžnosti materinske. Tako je postala mati gospodarica nad hčerami in vnukinjami. Hči namreč, ki se je omožila, ni zapustila domačega ognjišča — saj mož je bil brez ognjišča — nego mož si je poiskal stalnega ognjišča na domu svoje zaročnice za ono dobo braka, ki seveda na tej stopnji kulture ni bil dolgotrajen. Ker je torej hči ostala v hiši pri materi, je stopil njen mož v nekako odvisnost njene matere, gospodarice skupnega doma, in se je izobrazila pri njih ona navada, ki jo opažamo celo v živalstvu pri nekaterih plemenitih žuželkah, pri katerih je ženski spol neokreten, moški pa se živahno kreče z nogami in perotmi, n. pr. pri mravljah itd. Kakor je materina ljubezen

bila povod prvi družinski organizaciji med materjo in deco, tako je ljubezen obeh spolov prisilila moške, da so se prilagodili omejenosti domačega življenja.

Sama se nam ponuja misel, da je mati za svoje zaklade hčera zahtevala odškodnino, ki je bila primerna gospodarskim razmeram. Mož je postal kot soprog hčere obenem gost hiše in spodobilo se je, da je tudi on od svojega prihodka, od lova, prispeval k potrebam za ognjišče in kuhinjo. Tako sta se zbližala oba načina prirode: mož je prinašal ulovljeni plen domov, žena pa je čuvala imetek hiše.

Na ta način niso bili možje več oni rod nekoristnih trotov, ki so sicer vse svoje življenje prebivali ali v nevarnostih lova, ali pa v lenem miru. Tako je moglo postati za hišo prav ugodno, ako se je v njej zbralo mnogo moških, in sicer tako, da so se pridržali oni možje, ki so v družini sami vzrasli, in da so se privabili tuji. —

Posledica te organizacije pa je bila, da se niso le daljnji sorodniki med seboj ženili, nego celo bratje in sestre. Tako so se ohranili vsi moški sorodniki skupaj. Druga posledica te organizacije pa je bila tudi „poligamija“ ali mnogoženstvo. Zakaj niso bili brakovi one dobe trajni, to smo razložili tedaj, ko smo pripovedovali, kako se je morala mati žrtvovati za svojo deco, ki jo je morala hraniti nerazmerno dolgo dobo. Ravno tako pa je nastala tudi poliandrija ali mnogomoštvo, ker žena ni bila posest moževa ter je bila svobodna, čim se je mož obrnil od nje. —

V taki družini se je sčasoma namnožil imetek. Ta pa ni bil izključna svojina matere, kakor je v poznejši očetovski družini bil ves imetek njegova lastnina, nego ves imetek v prvotni materinski družini je bil vsem članom skupen. Ako se je torej izselil sin iz take družine, je dobil iz skupnega imetka del, in kadar je stopil kot soprog v hišo svoje izvoljenke, ni novemu domu prinašal samo sile svojih rok, nego tudi svojo doto, ki se mu je izplačala, seveda in natura, iz skupnega imetka njegove družine.

V dokaz, da je nekdej v resnici bila taka organizacija, navesti hočemo nekaj zgodovinskih dokazov in nekaj ostankov prvotne organizacije, ki veljajo še dandanes.

Pri malajskih narodih kakor tudi pri črncih zapadne Afrike velja še dandanes neomejeno pravilo, da se ravna rod in pleme edino le po materi, da torej pripada dete, moško in žensko, vedno le družini materini. Dosledno se ravnajo tudi imovinske razmere po materinskem pravu. V nekaterih pokrajinah holandske iztočne Indije tudi res obstajajo družine malajske samo iz matere in njenih otrok, oče

pa, ki tudi ne biva redovito v družini, se njej nikdar ne prišteva. V drugih malajskih pokrajinah velja (poleg novejših zakonskih oblik) tudi ona najstarejša, ki smo jo baš opisali. Žena ali njena mati dobi vsled ženitve vse pravice nad možem in ne seli se žena v hišo moževo, nego mož se preseli v hišo svoje žene in je pod vodstvom svoje žene ali tašče. Seveda se vprezajo samo siromaki v tak jarem zakonski; bogatejši ljudje se ženijo po novejših oblikah in si rajši prihranijo toliko denarja, da si kupijo ženo.

Livingstone je našel v Balondi (v Afriki) naseljene poljedelce, ki žive pod materinskim pravom. Dočim je pri nomadih žena sužnja moževa, se pri poljedelcih balondskih seli mož v hišo svoje izvoljenke ter obljublja tašči, da bode skrbel za drva in nikomur drugemu služil kot onemu, kateremu bode dovolila ona. V takih hišah ima žena kot čuvarica ognjišča pravico, kazniti nepokornega moža s tem, da mu ne da jesti.

Med severnimi Indijanci ameriškimi so se bavila samo nekatera plemena s sejanjem turščice ter so postala tako poljedelci. Ali samo žena obdeluje tamkaj polje, zbira in hrani rastlinsko hrano in zato velja edino njen vpliv. O tem nam svedoči tudi ona dogodba, ko so Čiroki, Iroki in Delawari sklenili zvezo za obrambo proti belokožcem ter predali Delawarcem, najinteligentnejšim, turščico in motiko ter jih postavili za svojo „ženo“, t. j. oni naj skrbe za živež, sami pa se hočejo boriti s sovražnikom.

Da so pa bile enake uredbe tudi pri evropskih narodih in ne samo pri neevropskih, za to imamo jasne dokaze v nekaterih navadah Baskov, ki so ostanki Kantabrov, praprebivalcev evropskih, in stanujejo še dandanes ob zapadu Pirenej v Španiji in v Francoski. O Kantabrih pripoveduje grški geograf Strabon (66 pr. K. + 24 po Kr.), da so bili možje hrabri branitelji domovine, a žene so obdelavale polje; od mater je prehajalo poljedelstvo na hčere, sinovi pa so živeli pri njih kot člani družine. Kadar so se sinovi oženili, so zapustili hišo in dobili doto kot odškodnino za svoje pravice. Tudi starodavni običaji Baskov, njih potomcev, ki so zabeleženi in ohranjeni, kažejo mnogo sledov materinskega prava. Sicer je tudi pri Baskih navadno, da dedujejo sinovi po roditeljih; ako pa so roditelji zapustili samo hčer, tedaj stopi ona na čelo družine in njej se pokoravajo vsi člani ženski in moški te rodovine, in mož, katerega si ona izbere, dobi njeno ime, ne pa ona njegovega. Sinovi, ki nimajo pravice do neposredne dediščine, ostanejo vse svoje življenje za služitelje v hiši.

Kakor na zapadu Kantabri, tako so bili na iztoku Ličani (stanovniki Likije v Mali Aziji) organizovani še v dobi grški na podlagi materinskega prava. Heraklides Ponticus (340 pr. Kr.), ki je pisal o „državnih ustrojstvih“, pripoveduje, da vladajo žene Ličanom. Drug pisatelj pa, ki je sestavil knjigo o čudnih običajih, pripoveduje, da prihaja dediščina od matere na hčer, ne kakor je bil sicer običaj po vsem svetu, na sina. O istem narodu pripoveduje Herodot (v 5. stol. pr. Kr.), da se Lidijci nazivajo po materah, ne po očetih. Ako vpraša kdo Lidijca, kakega rodu je, tedaj našteva svoje prednike ženskega spola ter matere svoje matere. In ako se omoži svobodna žena s sužnjem, so vsi njeni otroci plemeniti, ako pa se oženi državljan s kako tujko ali sužnjo, so vsi njegovi otroci nezakonski. Tudi Tacit (v 1. stol. po Kr.) pripoveduje, da za germanskimi narodi stanuje narod, pri katerem vladajo ženske. Rimljanec je mislil, da je bila ta ženska vlada znak degeneracije, pa je bila menda le sled starinske organizacije.

Višja kultura je povsodi utemeljena na drugi družbinski organizaciji, v kateri je oče poglavar družine. Vendar se nahajajo tudi pri narodih, ki so sprejeli novejšo družinsko organizacijo, še vedno sledovi stare organizacije. Pred sto leti se je pri Guaikurih v Braziliji selil ženin v hišo tasta in tašče, ne pa njih hči v hišo ženinovo. O Čirokih v severni Ameriki se pripoveduje, da mora ženin vedno s hčerjo vzeti tudi njeno mater v zakon, to se pravi: hči in mati se ne ločita vsled hčerinega zakona. Pri Baelih v srednji Afriki tudi ne gre žena v hišo moževo, nego gradita si koč v bližini materine hiše, dokler žena ne porodi deteta; potem šele se zakonca preselita v svojo hišo. Tudi pri Laponcih v severni Evropi je moral ostati zet vsaj eno leto v hiši tasta in tašče in šele potem sta se zakonca odselila.

Še dalje se je ohranilo materinsko pravo v poslih, ki se tičejo sorodstva, nasledstva in dedinstva. Kakor pri Malajcih, tako prihaja tudi pri Avstralcih sorodnost in dostojanstvo samo od matere, za očeta ne vprašajo. Isto je veljalo tudi na nekaterih otokih mikronezijskih v Velikem oceanu in pri nekaterih Indijancih severne Amerike. Pri Wamoinih v iztočni Afriki ne podeduje sin svojega očeta, nego sin očetove sestre, ako sta imela oče in sestra njegova skupno mater. Ta takoimenovana „nečakovska pravica“ je zelo razširjena od iztoka do zapada Afrike. Kraljevski rod v Loangu se ne sme ženiti s pripadniki istega plemena, vendar velja pri njih nečakovsko pravo. Kneževiči torej nikdar ne rode otrok, ki bi mogli nasledovati časti in imetek te vladarske rodovine; pač pa uživajo te pravice otroci

knjeginjic, čeprav so omožene, kar se včasih prigodi, s sužnji. — Iz materinskega prava je tudi nastala gospodarska pravica stricev, ki se nahaja tam, kjer vlada sicer materinsko pravo, a kjer so razmere take, da je treba krepke moške zaščite. Potem si nista po krvi najbližja sorodnika oče in sin, nego ujec, materin brat, ki je iste krvi kakor mati. Tako je zamenilo v Angoli (portugiški naselbini v spodnji Guineji v Afriki) varstvo ujčevo materino varstvo. Oče nima nič pravice do sina, sin pa ne do očetovega imetka. Oče more za života svojemu sinu pokloniti, kar hoče. Vse drugo pa podeduje njegova sestra, ako sta imela skupno mater. Sledovi tega prava se nahajajo tudi v Aziji in v Egiptu. Nekake namestniške službe, ki je bila poleg faraonske najvažnejša, niso podedovali sinovi od očetov, nego to dostojanstvo je prehajalo na sina dostojanstvenikove sestre, torej na nečaka in tako je prehajala v Etiopiji kraljevska čast ne na lastne sinove kralja, nego na sinove njegove sestre, t. j. na nečake.

Pa tudi pri narodih višje kulture se je ohranila marsikaka poteza iz stare dobe. Pri Židovih je uživala kraljica-mati nenavaden ugled, in njeno ime se je točno beležilo poleg kraljevega imena v zgodovinskih listinah. Egipčani so vestno beležili poleg svojega imena ime materino. Tacit pripoveduje, da so stari Germani smatrali krvno zvezo med ujci in nečaki za bolj tesno in bolj sveto, negoli je ona med očeti in sinovi; zato so si Rimljani izbirali talce, katere so jim morali dajati Germani, po germanskem nazoru, namreč nečake, ne pa sinov poglavarjev.

Celo v mohamedanskih deželah, kakor v Bornu, Baghirmi, Wadai v centralni Afriki ima kraljica-mati nenavaden ugled; ako umrje taka oseba — tolike politične važnosti, tedaj se izbere namesto kraljice-matere, ki se zove „magira“, neki skopljenec. Istotako važen je tudi položaj kraljice-matere v azijskih državah mongolske pasmine, n. pr. v Kitaju. Saj se je vedno čitalo ob času poslednje kitajsko-evropske vojne o določujoči vplivnosti cesarice-matere. Končno še lahko omenjamo, da obnašajo tudi še dandanes v različnih evropskih državah ženske najvišjo vladarsko čast ter rokujejo z žezlom, dočim se sicer nobeno važno mesto ne poverjava ženskam.

Manj važno je, da so se ohranili sledovi materinskega prava celo pri imovini zemljiški in da je še dandanes pri mnogih narodih razširjena misel, da se otroci povajajo v prirojenih svojstvih ne po očetu, nego po ujcu, torej edino po materinski krvi. Tako pri arabskih plemenih in tudi pri Židovih.

(Dalje prih.)

Položaj žene v različnih oblikah družine.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

edaj hočemo še na kratko pregledati razvitek novejšje družine. Mož in žena sta se pri narodih primitivne kulture v zakonu zedinila v to svrhu, da skupno vzgojita deco, od katere bodeta imela kdaj skupno korist. Zakon pa ni bil ustanovljen kot zveza dveh ljubečih se bitij, nego kot pogodba za skupno vzgojitev in ohranitev otrok. Zato je bila v tej dobi družina osnovana ne na zvezi dveh ljubečih bitij zakonskih, nego na prevladi enega ali drugega soproga. Najprej je imela mati prevago v družini, ker so bili od nje odvisni vsi oni, ki jih je obsegala ta družina. Dandanes imenujemo družino ono zvezo, v kateri so zastopana in očuvana prirodna razmerja med možem in ženo, med roditeljema in deco. V oni dobi pa so obstojale ena poleg druge dve organizaciji. Prva je bila družina pod materinskim pravom, ki je obsezala ženo, moža in otroke; druga pa je bila organizacija, pri kateri so se udeleževali samo moški: možje in mladeniči. Ako so se moški hranili enako kakor ženske, potem ni bilo povoda za dvojno organizacijo; kjer pa so se možje pečali z lovom, tam se je žena in deca iz družbe ločila in moški so si ustanovili posebno moško organizacijo. Ako so se jeli moški pečati s pitomljenjem živali in gojenjem živine, so postale tudi moške družbe stalnejše in močnejše, vplivnejše. V takih družbah je vladal poglavar, čigar naloga je bila, skrbeti za blagor svojih podložnikov. Res je pečanje moških z živinorejstvom dovedlo do tega, da imajo nekatere črnske države v srednji Afriki tako dvojno organizacijo, in tako tudi prebivalci oceanskih otokov. Ta organizacija pa je utemeljena na različni hrani, ki jo pridobivajo žene z deco na eni in moški na drugi strani. Zato so jedli moški sami zase, in sicer to, kar so oni s trdom ulovili ali priredili; žene pa z deco so se morale zadovoljevati s slabšo hrano; tako n. pr. so se hranili Havajci in Havajke s koreninami, kruhovcem, bananami, školjkami in navadnimi ribami; to je bila skupna jed „ai noa“. — Gosposka jed pa, katero so le možje si pridobivali in jo uživali, so bili kokosi, prasiči, ptice, želve in izbrane vrste rib. To hrano so si celo možje sami pripravljali; bila je

celo kuhinja in ognjišče posebej za ženske, posebej za moške. Tudi ostanki te organizacije se omenjajo v zgodovini. Herodot pripoveduje, da so živele med grškimi naseljenci v Miletu tudi žene prvotnega karskega plemena, ki niso nikdar obedovale s svojimi možmi. Tudi kretske „moški obedi“ in spartanske „sysstitije“, kjer se je uživala glasovita črna juha, so bile spomin na to dvojno organizacijo. V Atenah je sicer obedovala žena z možem, ali čim je bil povabljen gost pri mizi, je morala žena ostaviti mizo. Ako je pri rimskih patricijih obedovala žena skupno z možem, je bila to posledica združenja obeh organizacij, na katerem je bila osnovana nova družina. Kako se je to zgodilo, ni jasno sporočeno v povesti, pač pa si lahko tolmačimo ta dogodek tako-le:

Kjerkoli se nahajajo ostanki materinskega prava, se nahajajo vedno le pri narodih nizke kulture; povsod pa, kjer se je razvila kultura, tam se je nadomestila nežna materinska oblast s krepko neomejeno silo očetovskega prava. Vsak narod, ki je živel ali še živi pod materinsko oblastjo, se je hranil ali se hrani edino s primitivnimi pridelki zemlje ali z lovom. Oni narodi pa, ki so se popeli do višje kulture, so se morali povzdigniti iz prvotnega stanja do kulturne stopnje nomadstva ali beduinstva. Napredek mož, ki so se popeli od lovstva do negovanja živali, je sčasoma oslabil in premagal materinsko pravo in njegovo slabiško organizacijo. Kot živinorejec se je mož osvobodil in si pridobil blagostanje, katerega ni bilo v materinski družini. Mož je postal vsled obilice od žene neodvisen. Poleg službujočih živali pa si je človek pridobil s silo tudi človeških sužnjev in to je oni pojav človeške sile in energije, ki se imenuje beduinstvo, ker še dandanes arabski beduini množe svoj imetek z roparskimi napadi, v katerih si pridobivajo živali in ljudi, ki pa morajo potem služiti. Pri taki nasilnosti se ne bomo čudili, ako si je mož prisvojil tudi hišo žene ter osnoval očetovsko pravo, ki izvaja družino ne iz krvne sorodnosti, nego jo snuje na temelju posesti. Oče taki družini nikakor ne velja za sorodnika, niti otroku lastne žene. Šele polagoma se je pri naprednih narodih razvila misel, da je oče oni, ki je dal detetu življenje, ne pa samo mati, in da je torej tudi oče sorodnik. Ko se je poglobila v srcih ljudi ta misel, je bil dan povod najnovejši obliki družinski, v kateri je oče poglavar žene in skupnih otrok.

Poglavarstvo matere v ozkem krogu je bilo prirodno, poglavarstvo moževo pa je pridobljeno. Kako pa si je torej mož pridobil tako moč, da je postal gospodar žene in glavar družine?

To se je zgodilo v najstarejši dobi z osvajanjem. Ni dvojbe, da je v oni dobi krepki mož s silo posegnil v šibko organizacijo materinskega doma in da si je s silo pridobil predmet svoje želje. Ker pa si je mož prisvojil ženo s silo in postal njen gospodar, je bilo prirodno, da so prešla tudi deca v njegovo oblast. Ako je taka hiša narasla ter obilovala s silami in bogastvom, razvila se je misel, da bi bilo primerno žene si kupiti. Oče je dal svojo hčer za investno ceno, in čeprav je morebiti mati čutila to kot motenje svoje pravice, morala se je vendar vdati in pomiriti. Ko pa so slednjč sosednje družine stopile v prijateljske razmere, razvil se je običaj, da so si med seboj dovoljevali izbirati žene. Tako so se torej razvili trije načini zakona: otmica, kupnja in *connubium* ali izgovorjena pravica medsebojne ženitve.

Ta nova organizacija, po kateri je bila žena, najsi jo je mož ugrabil, jo kupil ali vsled dogovora dobil, podrejena možu, je nastala po oni prvotni organizaciji materine družine. Potemtakem je bila žena vedno podložna, najprej očetu, potem svojemu možu, in ako je mož umrl, njegovemu dediču, četudi je bil le-ta njen lastni sin. Tako je zahteval Telemah gospodarstvo v hiši svoje matere Penelope. Ko je pregnal Absalon svojega očeta, je hitel domov, da si osvoji harem svojega očeta. Brez dvojbe je ta nova organizacija brutalna, nasilna, in vendar je bila ona podlaga višje kulture. Ali ni bil to nazadek? Morebiti, ali ako je kultura storila ta korak nazaj, storila ga je zato, da je mogla krepkeje napredovati, zbravši pri tem nazadnem koraku vse svoje moči. — Žena je morala zapustiti hišo ter ognjišče svoje matere ter iti za možem. Sedaj je hči, ki je morala zapustiti materinsko hišo, zahtevala odškodnino za izgubljeni užitek roditeljskega imetja ter je prinesla „doto“ svojemu možu. S tem je nedvojbeno njen položaj poslabšan. Zato pa je stopila v hišo, kjer je bila njena varnost večja, kjer je bila hrana obilnejša, kjer je bilo zaradi živinoreje mogoče uporabiti živalsko mleko za hrano deci, kjer ni bilo treba izpostavljati otrok. Da se je vrlo mnogo otrok izpostavljalo smrti v dobi materinskega prava, to nam svedočijo premnoga poročila. Oče, ki je organizoval delo, je vedel ceniti vrednost mnogih delavnih rok ter je bogovom daroval mesto otrok živali. Mati bogovom ni mogla kaj takega ponuditi, ker ni imela nikdar takega nadomestila za žrtve. — Zaradi očetovskega prava se je polagoma iztisnila ženitev med krvnimi sorodniki in poliandrija (mnogomoštvo) ter tako utrl pot, po katerem se je napredovalo do visoke cenitve нравstvene čistosti. Dokler je

veljalo materinsko pravo, je veljalo pri Perzijancih, pri Peruvancih in pri drugih narodih pravilo, da so se ženili sinovi družinski s svojimi sestrami, ker je le tako bila osigurana ohranitev plemenite krvi. Čim je postala žena posest in predmet bogastva v hiši, so jeli sinovi, ki so odslej ostajali v hiši, iskati si pri tujih plemenih žen, ker tako so si pridobivali slave in bogastva v lastno hišo. — Dočim so bile pod materinskim pravom žene nezavisne ter so se smele poljubno podajati uživanju svobode, je očetovsko pravo odpravilo vsaj poliandrijo. Sčasoma se je mož, uvažujoč omejenost žene, tudi sam omejil in tako je nehala tudi poligamija ter postala pravilo „monogamija“. S tem pa se je utrdil tudi princip nравnosti, ki je po naših nazorih dandanes edino umesten, čeprav se vladajoči mož ne drži vedno strogo tega principa. Bilo bi pa krivo misliti, da je s tem kaj izgubila žena, da ne sme prekoračiti nравstvenih mej, kakor jih včasih prekorači mož. Kdor bi se skliceval na razuzdanost možko, bi mogel brez obzira na nравstvene zakone tudi od zakona zahtevati, da naj bode njemu dovoljeno krasti, ubijati, pleniti, kakor to delajo tatovi, morilci, lupeži. Kdor se v teh stvareh omejuje, stoji na višji stopnji moralne dovršenosti nego oni, ki, čeprav nezakazjen, kaj takega stori.

Iz te prehodne dobe so ostali marsikateri sledovi še dandanes, ali pa jih omenjajo vsaj poročila iz zgodovinske dobe. O otmici, to je o silni odvedbi žen, govorijo ne samo pravljice, nego tudi zakonske knjige iz nedavno preteklih časov. Germani so še v poznejšem srednjem veku smatrali ženo za predmet poštenega plena. Še dandanes ni otmica pri Srbih, posebno onih pod turškim žezlom, popolnoma neznana; godile so se pa vsaj otmice še v polpreteklem času, o čemer nam svedočijo mnoga poročila književna. Tak zakon se še vedno smatra kot veljaven, le izgubi oteta nevesta pravico do dote. Nestor pripoveduje, da so Slovani pri javnih plesih in veselicah otimali dekleta, s katerimi so bili zmenjeni, ali pa tudi ne zmenjeni. Isto nam svedoči tudi pripovedka o „ugrabljenih Sabinkah“. V Rimu je sledila otmici tudi druga vrsta zakona, namreč „kupnja“ (coemptio), pri nižjih stanovih, pri plebejcih; pri patricijih pa se je uvedel način „confarreatio“, pri katerem je bila simbolično označena ravnopravnost moža in žene s tem, da sta oba zaužila pri poroki posvečeno žito (far). —

Med tistimi oblikami, ki so se ohranile kot „običaji pri poroki“, so posebno mnogobrojni oni, ki spominjajo nekdanje otmice. Tako je pri Srbih ženitvanska poroka še vedno oboro-

žena. Na čelu so ji vojvoda, barjaktar (zastavnik) in čauš, ter pri tej priliki se strelja iz pušek, kar ima spominjati na boje, ki so se nekdanj v resnici vršili med otmičarji in med sorodniki (brati in ujci) ugrabljenke. — Semkaj spadajo običaji zulovskih Kafrov. Pri njih sme nevesta skočiti naprej in skušati, da uide svojemu ženinu v roditeljsko hišo (kraal). Ako se ji posreči, mora ženin roditeljem neveste po eno živinče več plačati za nevesto. Tudi pri Araukanih, ki stanujejo v južni Ameriki (Chili), pri Mištekih v Mehiki in pri Polinezijcih v Velikem oceanu se nahaja običaj, da se navidezno ugrablja nevesta. Povsodi pa je razširjen običaj, da se nevesta navidezno brani iti za ženinom. Pogosto se obrača ta navidezni boj proti ženi sami in z udarci se ji naznanja, da bode odslej podložna svojemu možu. V Sremu pripeljejo deveri nevesto k ženinu in ta jo sprejme z udarci. Nevesta pa mora isti dan poroke vse goste posluževati in jim prilivati vode čez roke ter hišo pomesti, še predno vstanejo gostje, da nadaljujejo pir. Pri Felahih v Afriki udari oče hčer, katero udaje ženinu, in tudi ta jo udari v znamenje, da prehaja iz očetovske oblasti v ženinovo. Tudi Somalci v iztočni Afriki začenjajo pirovanje s tem, da nevesto pretepo. — Pri drugih plemenih je spomin na nekdanjo otmico sovraštvo, katero kaže zet do tašče, ker tašča je imela prvotno dolžnost, maščevati svojo ugrabljeno hčer, in od matere so podedovali to dolžnost sinovi in ujci. Četudi se je že davno izpremenila nasilna otmica v „kupnjo“ (Kaufehe), je ta kupnja sicer sprijaznila tasta in ženina, ne pa tašče. Odtod navidezno sovraštvo med taščo in zetom. Ta običaj je v navadi v srednji Afriki, pa tudi pri Loangih. Ako se srečata tašča in zet, se obračata eden od drugega in mineta tako. Pri Kafrih ne pogleda in ne imenuje nikdar zet svoje tašče. Isto velja za Ašante. V severni Ameriki je navadno tako sovraštvo med zetom in taščo pri Dakotih, Omahih, Mandanih in drugih rodovih i. t. d. i. t. d. — Spomin na to otmico pa se kaže celo v tem dejstvu, da se vede žena ves svoj vek nekako sovražno in odvratno proti možu in da skuša skrbno zakrivati svoje intimne odnošaje do moža. Tubovke v Afriki ostanejo le sedem dni po poroki v hiši moževi. Potem se vračajo k roditeljem, in dokler mož potuje po saharski puščavi, vodi ona takorekoč še vedno lastni dom. Nikdar ne govori z možem, niti ne imenuje njegovega imena. Saj mož celo izgubi svoje ime in roditelji ter bratje ga ne imenujejo drugače kot z imenom njegovih otrok, kakor se sicer imenujejo otroci po očetu. Le v največji sili ga zovejo s pravim imenom. Sicer pa se ga sorodniki žene

ogibajo. Sovraštva tašč in zetov, ki govore o njem naši šaljivi listi in pripovedke, mi ni treba obširneje omenjati. —

Miti in pripovedke pa so tudi očuvale sliko življenjskih razmer, kakršne so bile v oni dobi, iz katere sta mit in pripovedka. Miti skoraj vseh narodov so ohranili spomin na ono dejstvo, da je vladalo materinsko pravo in materinsko nasledstvo, predno je nastopil novi pravni red in nova organizacija.

(Konec prih.)

Spomini.

In zajokali so tihi večeri
in zaihtele so črne noči —
v duši so vstajali bolni spomini
davno preteklih mi dni.

In ponavljala mi usta drhteča
bridke besede so v bridko slovó:
„Ljubica — ljubica — zdrava ostani,
k tebi nikdar več mene ne bo!“

Tihozor.

He, kdo ve . . .

Tvoja skrbna gospa mamá
je zvedela vse in se jezila,
pa ti je o zmotah srca
in zapovedih božjih govorila.

Tvoja skrbna gospa mamá
bi ti rada bankirja dobila,
da bi bila v zlatu vsa
in se v ekvipaži vozila.

Bankirja in rodoljuba celó!
He, kdo ve — kot strgan študent
bom rabil še kake podpore!

Alojzij Gradnik.

Položaj žene v različnih oblikah družine.

Spisal R. Perušek.

(Konec.)

ovsod smatrajo za najstarejše božanstvo neko „pramater“, ki so jo v mlajši dobi vrgla s prestola moška božanstva; pozneje pa so se vsa ta božanstva zopet pobotala in pomirila. Tako nam pripovedujejo tudi pripovedke o silnih ženah, ki so ustvarjale mogočne države, še predno so nastopali heroji. Take žene so „Semiramida“, kraljica asirska in ustanoviteljica babilonska, „Didona“, utemeljiteljica Kartage, „Debora“ pri Židovih, ki je delila pravico na Efraimski gori ter zrušila nadvladje kanaanitskega kralja Jabina. Tudi grške pripovedke imenujejo večkrat herojke. Tako pripovedujejo, da so živele herojke v Libiji ter da so Jazonu zapovedale, naj spoštuje najbolj „mater“. „Heraklej“, velik sovražnik ženski, je osvobodil svet ženske vlade in v Olimpiji ustanovil velike olimpijske svečanosti, ki se jih niso smele udeleževati ženske . . . Neki mit pripoveduje, da so imele tudi žene nekdanjo glasovalno pravico v Atenah. Šele Pozejdon je provzročil, da se jim je vzela in da so se otroci odslej imenovali po očetu, ne pa po materi. Tudi mit o „Orestu“, ki je maščeval svojega očeta nad materjo, je slika boja med staro in novo organizacijo. Najlepši spomenik tega veličastnega boja med staro materinsko in novo očetovsko organizacijo pa je mit o bojih z amazonkami. Jedro tega mita je, da so imele nekdanje žene organizacijo, v kateri ni veljal mož nič, žena vse, a žena je v bojih, ki so nastali med njo in možem, podlegla. Zatorej nahajamo povsod, kjerkoli je prišlo do veljave očetovsko pravo, pravljico o amazonkah. Tako so se borile amazonke v Atenah na Arejevem griču proti Tezeju, ki je bil zasedel akropolo. Tudi v Megari, Troizenu in v Tirihiju so podlegle amazonke in čisto ženski naravi primerno se je bojevala Antiopa, zaljubljena v Tezeja, na njegovi strani proti svojim sestram ter je posredovala premirje in mir med obema vojujočima strankama. ¹⁾

Med možem in premagano ženo, ki se je vdala v neizogibno usodo, se je torej sklenilo premirje in končno trden mir. Med tem

¹⁾ Tu je omeniti tudi češke dekliške vojne, ki jo je zanetila po smrti kraljice Libuše njena prijateljica Vlasta (740 po Kr.), da bi pripomogla ženam do izgubljene vlade. (Letopisec Hajek.)

premirjem se je izpremenila otmica v „kupnjo“. Sčasoma se je pri nekaterih plemenih izpremenila „kupna cena“ v „darilo“. Vendar se niso vsi narodi poprijeli tega lepšanja ter zamenili kupnje z darilom, kar je sicer po obliki različno, a po bistvu vse eno. Zatorej se po vsej iztočni Aziji vrši ženitev kot trgovina med roditelji ženina in neveste. Takisto je bilo tudi pri starih Grkih in tudi pri naših kmetih često ne odločujeta v tem vprašanju zaroke ženin in nevesta, nego njiju roditelji. Sicer pa je zavisno o položaju, ki ga zavzemajo žene pri različnih narodih, kako obliko dobiva ženitev, ali je „kupnja“ ali je „darilo“ ona vsota, ki jo dobe roditelji nevestini. Človek bi mislil, da je brak, ki je nastal iz medsebojne sporazumnosti neveste in ženina, na višji stopnji etike, in vendar bi se motil, kdor bi to brezpogojno trdil. Vsekako je kupna pogodba ženitvanska napredek v nramnosti proti onim lehkomiselnim brakom, ki niso imeli namena, napraviti iz take zveze socijalne organizacije. Seveda pa je oni brak, pri katerem se je izpremenila kupnja v darilo, napredek v nramnosti, in sicer na korist žene. Ako beremo, da so različni vladarji dajali svoje hčere kot darila svojim prijateljem, potem ne moremo trditi, da je bil tak način braka za ženski del častnejši, nego je bil brak, ki se je zgotovil s „kupnjo“.

Pri afričanskih narodih in arabskih beduinih je še sedaj kupnja edina oblika braka. V Sudanu se plačuje žena z izvestnim številom volov; pri Kafrih velja nevesta 6—30 volov. Tudi v herojski grški dobi so bile cene za neveste določene. Takisto so stari Indi razen bramanov kupovali svoje žene za goveda. Tudi germansko pravo govori o kupni ceni nevest in sveto pismo govori o „kupni ceni device“ ter o „kupnji žene“. —

Taka cena pa se je lahko plačala tudi s službovanjem. Iz svetega pisma vemo, da si je Jakob na ta način prislužil dve ženi, in David se je bojeval za svojega kralja in tasta Savla zato, da je dobil od njega hčer za ženo. Sioux-Indijanec služi eno leto tastu in tašči, da dobi njiju hčer za ženo. Slednjič je mogla biti cena za nevesto tudi druga deklica. Avstralec, ki nima ničesar, kar bi moglo biti cena za nevesto, ponudi njenim roditeljem svojo sestro ali pa kako drugo sorodnico.

Iz tega poslednjega načina kupa se je mogla razviti tudi ona oblika ženitve, ki jo imenujemo „connubium“, t. j. pravica, skleniti zakon, veljaven za vse pravne posledice v izvestni obliki med enakopravnimi. Po tej obliki so se vdajale hčere brez kupnine, ali s pravico, da si člani društvene organizacije, ki predstavlja držav-

ljane enakopravne, izbirajo žene iz te družbe. Pri Rimljanih so se torej vršili braki v svrhu skupne skrbi za hrano in skupnost mize, kar je bilo izraženo s ceremonijo skupnega zaužitka posvečenega žita, ki se je zvala „confarreatio“. Taka skupna jed se pa nahaja tudi v zvezi s starejšimi oblikami braka. Brazilski Indijanci pijejo žganje iz iste čaše, srbski mladeniči se obredijo trikrat z vinom, kitajska poročenca pijeta iz dveh čaš, ki sta z rdečim trakom zvezani.

Oblika novega braka pod očetovskim pravom sicer ni izključno poligamska, vendar pa ni mož v tem braku omejen in vezan. Socialno-nravstveni vpliv se javlja samo pri ženi in mnogo pozneje se je raztegnil ta vpliv tudi na moža, ko je žena dosegla ono višino in svobodo, ki jo uživa sedaj. Do te dobe si je morala žena zopet nazaj pridobiti gospodarstvo v hiši. Le malo narodov je dospelo do te višine; zato vlada pri večini narodov poligamija, ali pa je vsaj dopuščena in vse omejitve niso npravstvene, nego socialne narave. Tudi najizobraženejši kulturni narodi starega veka se niso povzpeli preko poligamije, celo srednji vek je gledal navzlic krščanstvu, ki je podpiralo monogamijo, boj med monogamijo in poligamijo; danes je v krščanstvu monogamija po pravu zmagala, ali praktično njena zmaga še vedno ni tako utemeljena, kakor to zahteva moralni (npravstveni) ideal.

Sicer pa tudi žene niso vedno smatrale poligamije moževe za zlo; to je zavisno od socialne naobrazbe dotičnega naroda. Včasih so celo žene podpirale poligamijo, in sicer iz teh-le vzrokov. Dokler je slabo razvita spretnost za pridobivanje hrane, zahteva ohranitev in vzreja deteta, kakor smo že preje dokazali, da preneha bračno življenje. Strah, da bi to pretrganje bračnega občenja vsemu braku ne storilo popolnega konca, je prisilil ženo, da je privolila poligamski brak svojemu možu. S tem si je pridobila žena različnih koristi v hiši. Ker je bilo več žen v hiši, se je učvrstila stalnost družine, žena si je olajšala delo ter je dosegla poleg gospodarja dostojanstvo gospodinje, ker je pripomogla družini do bogastva in obilnosti, ki sestoji često v množini otrok. Tudi naši kmetje smatrajo množino otrok za korist družine, ker se tako množe delavne sile. Poseben povod poligamiji je pa bil, ako je bila prva žena nerodovitna. Pri takih razmerah torej nikakor ni navadno, da bi vladala v poligamskem braku prepir in sovraštvo. Iz popisov popotnikov posnemamo, da različne žene iste družine ne skrbe le prijazno za lastno deco, nego tudi za deco svojih drugaric v družini. O ženah Zulukafrov se pripoveduje mnogo lepega o njih pridnosti

in delavnosti. A najpridnejša je žena siromakova, da si nabere toliko zaklada, da more kupiti svojemu možu drugo ženo. Takih primerov nahajamo tudi pri kulturnih narodih. V svetem pismu stare zaveze čitamo, da je Rahel poklonila svojemu možu Jakobu služkinjo Bilho, Lea pa Silfo. Obe sta smatrali to za bogoljubno delo ter sta upali, da ju bode Bog poplačal za njiju dobro delo s tem, da bode tudi njima poklonil deco. Tudi Sara je privedla svojemu možu Abrahamu Hagaro, ali ker jo je hotela Hagara iztisniti iz prvenstva, je Abraham Hagaro z njenim sinom Ismaelom vred izgnal iz hiše. — Prvotno so bile vse žene naprosto last moževa ter ni bilo razlike med soprogami, ženami, deklami in sužnjami. Ker pa je pri toliki množini žensk rasla tudi vrednost njih dela bodisi na polju ali v hiši poleg dohodkov moškega posla, t. j. živinorejstva, je rasla tudi uglednost žen. Pri tolikih ženah pa je bila potrebna organizacija in pridobila si je navadno prva žena mesto voditeljice in gospodarice ter je vladala nad drugimi ženami, ki so tako postale nekako njene služkinje, ki jih je poklanjala svojemu možu. Tako se je izobrazil dvojni red dostojanstva med ženami, čeprav so bile vse posest moževa. Ali tega mesta prvenstva si ni pridobila ena žena z obožavanjem moža, nego edino z organizacijo dela. Tako je postala ena žena gospodinja poleg gospodarja in poleg ostalih žen, ki so se potisnile v položaj služkinj. Vsaj deloma je tako zopet oživela v omejenem krogu nekdanja vladajoča žena. Celo v mohamedanskih državah, kjer je doma beduinstvo, t. j. roparsko pridobivanje hrane in človeškega delavstva, zavzema prva žena odlično mesto ter ostaja tudi tedaj načelnica doma, ako se je moževa ljubezen od nje odvrnila. In tako je žena podjarmila najsilovitejše beduine, ki plenijo in razsajajo po saharskih cestah.

Ker pa je odlični položaj prve žene zaradi gospodinjstva in pridobivanja ter pripravljanja hrane tako važen, se je jela smatrati prva žena tudi za edino pravo ženo, dočim so se smatrale vse ostale žene za sužnje. S tem je bil dan prvi povod monogamiji. Pri monogamiji je bila posebno važna ona pogodba konubija, ki so jo sklenile med seboj poedine družine ali skupine družin; n. pr. da si je mogel pri Rimljanih izbrati mož pravo ženo edino le iz sredine enakopravnih sodržavljanov; vsaka druga žena je bila le sužnja. Tudi je dobival mož edino le od prave žene zakonito deco: „liberi“, svobodnorojenci, dočim so bila deca vseh drugih žen hlapci in dekle. — Druga pot k monogamiji pa je bila sila. Siromaštvo poedincev in celih narodov je bilo povod monogamije. Tacit slavi

Germane, ki so ljubili monogamstvo, ali je izvzel bogataše, ki ga niso ljubili. Celó Karel Veliki, ki je postal svetnik, v tem oziru ni bil nikakor vzor in zgled. Tudi pri Indih je zakon „Manov“ določil različno število žen različnim kastam — siromaki so se zadovoljevali z eno ženo. Tudi starojudovski zakon ni poznal omejitve, ki pa je nastopila, ko je ljudstvo obubožalo. Šele krščanstvo je sprejelo monogamijo v svoj moralni sestav, ali tudi pri kristjanih je bila ta vera vera siromakov, katerim je bil tak nauk v tolažbo. Šele, ko je krščanstvo pridobilo v državnem sestavu pretežno vplivnost, je postala pravno, ne pa tudi praktično, „monogamija“ etiški zakon. —

Druga oblika družine, o kateri smo baš razpravljali, je osnovana na pravu posesti, katero si je mož pridobil na katerikoli način, s kupom, dediščino, silo ali pa z roditvijo nad vsemi članovi svoje družine. V tej družini ni važna sorodnost, nego pravica posesti in gospodarstva; zato imenujemo to družino v razliko dandanašnjemu pojmu rodbine, ki je utemeljena na zakonski zvezi moža in žene ter na krvni skupnosti roditeljev in dece, očkóvsko, starinsko ali skupno, plemensko ali z irskim imenom klansko družino. O takih družinah govori sveto pismo; take družine so tudi zveze beduinov, ki plenijo pod vodstvom enega poglavarja po stepih in puščavah. Take družine, samo v manjši meri, so tudi južnoslovsanske zadruge, kjer je načelnik izbrani starejšina, ki pa ni vedno najstarejši, nego najsposobnejši in kateremu se morajo pokoriti včasí celo rodni roditelji. — Taka družina obseza lahko celo vrsto posebnih družin, ki so osnovane na najmlajših pojmih o krvni zvezi očeta in otrok in ki so se na različne načine in iz različnih vzrokov odcepile od stare očkóvske družine. Ti vzroki ločitve so velike kulturnozgodovinske važnosti. K tem vzrokom spadajo n. pr. novi pojmi o „zasebni posesti“ nasproti osredotočeni posesti očkóvi, novi pojmi o vrednosti in ceni lastnega dela. Vzroki so torej gospodarski, katerih razmotranje pa ne spada v okvir naše razprave „o položaju žene v družini“. —

